Пиллә-пиллә...

Мүһарибәнин гуртармасындан бир-ики ил кечмишди. О заман рајон концертләриндә тез-тез бир ше'ри әзбәрдән охујурдулар. Ајдын сүжет хәтти, ојнаг, рәван ритми олан бу ше'р севимлисинә шаиранә мәктуб јазмаг истәјән, лакин гәфилдән һәлак олан бир дөјүшчү һаггында дағма һисслэр иди. Ше'рин ким тәрәфиндән јазылдығыны билмирдим. Нечә ил сонра әлимә «Ханиман» адлы бир китаб дүшдү. Китабда дөјүшләрин ағыр, чәтин, мәшәггәтли күнләриндән бәһс едән дикәр ше'рләрлә бәрабәр, һәмин ше'р дә варды. Шаир Зејнал Чаббарзадә илә илк танышлығым белә башлады.

О вахтдан ијирми илдән чох кечмишдир. Бу мүддәт әрзиндә Зејнал Чаббарзадә чох ше'рләр, поемалар јазмышдыр. Мүхтәлиф илләрдә јаранмыш бу әсәрләр шаирин «Достум, кәл, сөзә бах» адланан јени китабында топланмышдыр. Бу әсәрләр мүәллифин кечиб кәлдији маралы, узун јарадычылыг јолунун үмуми мәнзәрәси һаггында ајдын тәсәввүр јарадыр.

Онун пиллә-пиллә галхдығыны, јени мөвзулара күчлү мејлини, нөгсан вә мүвәффәгијјәтләрини, форма ахтарышларыны мүшаһидә етмәк үчүн јени китабы вәрәгләмәк кифајәтдир. Китаба салынмыш бүтүн әсәрләр ваһид бир ансамбл тәшкил едир ки, бә'зән јад, тәкрар нотларына бахмајараг бу ансамблын јаратдығы аһәнк хошдур, сәмимидир. Ше'рләри охудугча дујурсан ки, онларын архасында өмрүнү поезијаја һәср етмиш, һәмишә поетик дујғуларла јашамыш, үрәјиндә һәјәҹан, севинч, кәдәр дујмуш исте'дадлы бир шаир дајанмышдыр.

З. Чаббарзадәнин илк гәләм тәҹрүбәләри илә сон ше'рләри арасындакы фәрги көрмәмәк мүмкүн дејилдир. Бу фәрг өзүнү һәм мәзмун, һәм дә формада көстәрир. Кет-кедә фикрә, ма'наја үстүнлүк вермәк, јығчамлыға, лаконикликлијә диггәт јетирмәк, тәсвирчилик вә сөзчүлүкдән узаглашмаг, даһа ма'налы, даһа мүһүм мәсәләләрә тохунмаг—онун кечиб кәлдији јол беләдир.

Зејнал Чаббарзадәнин ше'рләриндә вәтәнә, өвлада, анаја тәбиәтә, көзәллијә, бәсләнән мәһәббәтин тәрәннүмү даһа кениш јер тутур.

«Дәрс саһәри», «Ушаглара» «Бизим сәсимиз», «Дәрс башланды» адлы ше'рләри охудугда һәгиги бир инсанын, сеәән, дујан бир атанын сурәти көз өнүндә чанланыр. Үмумијјәтлә, китабдакы ата-өвлад мәһәббәтинә һәср едилән ше'рләр мүвәффәгијјәтлидир. З. Чаббарзадә мүшаһидә етдијн, көрдүјү, дујдуғу һәјат һадисәләрини гәләмә алмышдыр.

Шаирин ше'рләринә хас олан ојнаглыг, рәванлыг, ахычылыг онун нәғмәләриндә дә өзүнү көстәрир. Онун ше'рләринин әнсәријјәти нәғмә кими сәсләнир. Китабдакы «Сүрәјјә», «Бадамлы», «Әзиз Вәтән» вә башга лирик ше'рләр бу гәбилдәндир.

Зејнал Чаббарзадәнин Сибирә, рус торпағына, күрчү достлара һәср етдији ше'рләри онун јарадычылығында хүсуси бир силсилә тәшкил едир. Бу ше'рләрдә вәтәндашлыг гүруру, ифтихар һисси күчлүдүр Шаир, учсуз-бучагсыз бөјүк Вәтәнимизи кәзмиш, нәһәнк гуручулуг ишләри илә таныш олмуш, садә, зәһмәткеш инсанларла көрүшмүшдүр. Бу силсилә ше'рләриндә зәһмәтин пафосу, гајнар һәјатын күчлү нәфәси вардыр. О, Братск су-електрик станси[ј]асынын гәһрәман гуручуларына, Сибирдә харигәләр јарадан садә, ирадәли, дөзүмлү инсанлара ән көзәл мисраларыны һәср етмишдир. Бөјүк күнләр ешгинә јашајан, гуран, јарадан совет адамларынын әмәлләри, арзу вә хәјаллары бу ше'рләрин әсасында дурур. Шаир, кениш, көзәл Вәтәни илә һаглы олараг фәхр едир:

Бир башында күн доғур
Үфүгдән хумар-хумар.
Бир башында көчәдир,
Мүркү вурур тајғалар,
Бу, мәним Вәтәнимдир.

Китабда шаирин поемалары вә нағыллары да топланмышдыр. Онларын ичәрисиндә һәчмчә бөјүк әсәр «Днепр саһилиндә» адлы поемадыр. Әсәр чидди вә мүһүм бир мөвзуја һәср едилмишдир. Поемада мүәллиф, бәстәкар Елдарла украјналы Оксананын мәһәббәт дујғулары илә бағлы олараг, ики халгын достлуғуну, гардашлығыны тәрәннүм етмишдир. Анчаг демәк лазымдыр ки, бу гијмәтли поемада бә'зи епизодлар тәбии вә инандырычы чыхмамышдыр.

Поемалар ичиндә ән мүвәффәгијјәтлиси «Линда», «Ичәришәһәр» вә «Гонаг»дыр.

«Ичәришәһәр» поемасында шаир гәдим вә балача шәһәрин тарихини, кечмишини јада салмыш, бир нечә мә'налы, марағлы епизод јаратмышдыр. Ме'марла бағлы әһвалат хүсусилә диггәтәлајигдир. Инди көрдүјүмүз Ичәришәһәр садә бир ме'марын әлләри илә учалмышдыр. Поемада шаирин севинчи, тарихи абидә илә фәхр етдији ајдын дујулур:

Ичәришәһәр — дедим,
Илләрин јадикары,
Орда һәр ев, һәр гала —
Халгымызын вүгары.

Ичәришәһәрдән көчүб башга јердә јашаса да о, јенә һәр дашы, һәр кәрпичи бабалардан хатирә галмыш бу јерә бағлыдыр.

Халг шаири Рәсул Рза «Достум, кәл сөзә бах» китабына кириш мәгаләси јазмышдыр. Бизчә, бу, чох јахшыдыр; башга исте'дадлы шаирләримизин китабларында да белә үрәк кенишлији вә сәмимијјәтлә јазылмыш кириш мәгаләләрини охумаг истәрдик.

З. Чаббарзадә јазыб јаратмагдан јорулмамышдыр. Әминик ки, о, бундан сонра да јени әсәрләрлә охучуларыны севиндирәчәкдир.

Т. МАҺМУД.

С ӘДӘБИЈЈАТ ВӘ ИНЧӘСӘНӘТ